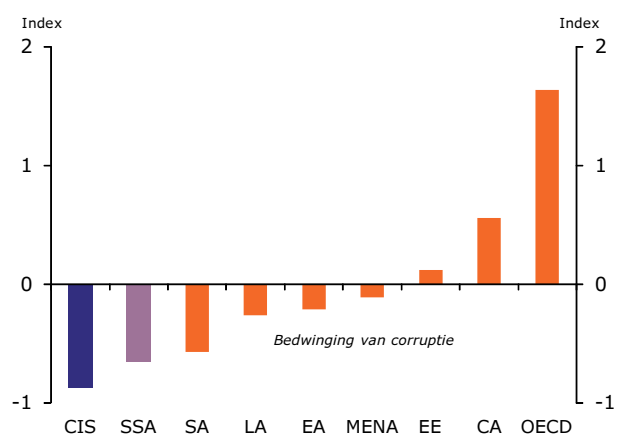

Emerging markets monitor

De CIS-landen: een tweede 'Afrika'?

Terwijl Europa wordt meegesleept in de Griekse tragedie, spelen er in de voormalige Sovjet-Unie heel andere zaken. In dit artikel vergelijken we deze regio met Afrika en concluderen we dat er soms treffende overeenkomsten zijn.

Figuur 1: Bedwinging van corruptie

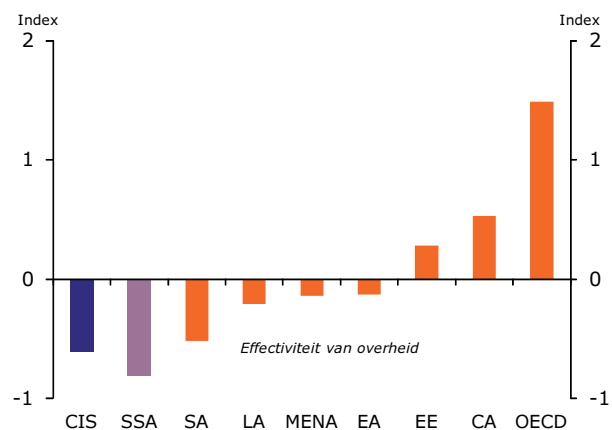
CIS = Commonwealth of Independent States
 SSA = Sub-Sahara Afrika
 SA = Zuid-Azië
 LA = Latijns Amerika
 EA = Oost-Azië
 MENA = Midden-Oosten en Noord-Afrika
 EE = Oost-Europa (minus CIS)
 CA = Caraïbische landen
 OECD = OESO-landen
 Bron: Wereldbank

De CIS-landen (*Commonwealth of Independent States*, dat wil zeggen de voormalige lidstaten van de Sovjet-Unie minus de Baltische staten) vergelijken met Sub-Sahara Afrika lijkt op het eerste gezicht wellicht ver gezocht. De Sovjet-Unie was immers decennialang een grootmacht die wedijverde met de Verenigde Staten en het eerste land dat een mens (en een hond) de ruimte instuurde. Het belangrijkste land van de CIS-regio, Rusland, wordt nu bovendien vaak onder de BRIC-vlag geschaard als een van de opkomende politieke en economische grootmachten. Sub-Sahara Afrika daarentegen staat voor veel mensen nog steeds symbool voor honger, stagnatie, conflict en armoede. Toch lijken de belangrijkste problemen voor beide regio's veel op elkaar. De belangrijkste hiervan zijn slecht bestuur en afhankelijkheid van grondstoffen.

Slecht bestuur

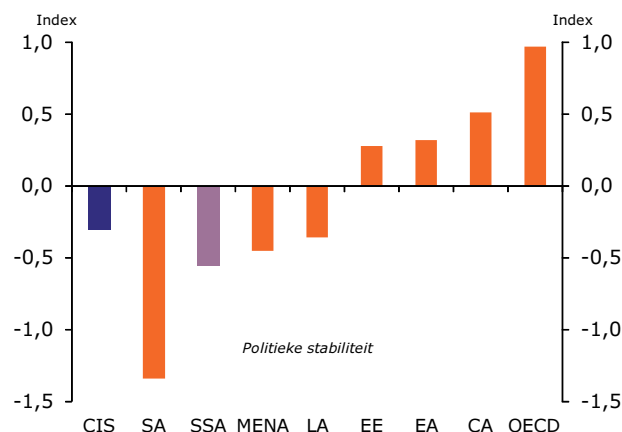
Op het terrein van slecht bestuur scoren de CIS-regio en Sub-Sahara Afrika ongeveer even slecht. Beide regio's eindigen, samen met Zuid-Azië, onderaan wanneer wordt gekeken naar de gemiddelde score op de zes indicatoren die de Wereldbank heeft opgesteld voor goed bestuur en instituties. Bij drie van de

Figuur 2: Kwaliteit rechtsstaat

Bron: Wereldbank

Figuur 3: Inspraak en aflegging van verantwoordelijkheid

Bron: Wereldbank

Emerging markets monitor

zes indicatoren (bedwinging van corruptie, de kwaliteit van de rechtstaat en de mate waarin burgers inspraak hebben in het bestuur van het land en het bestuur verantwoordelijkheid aflegt aan de bevolking) is de CIS-regio zelfs de slechtst

scorende regio.

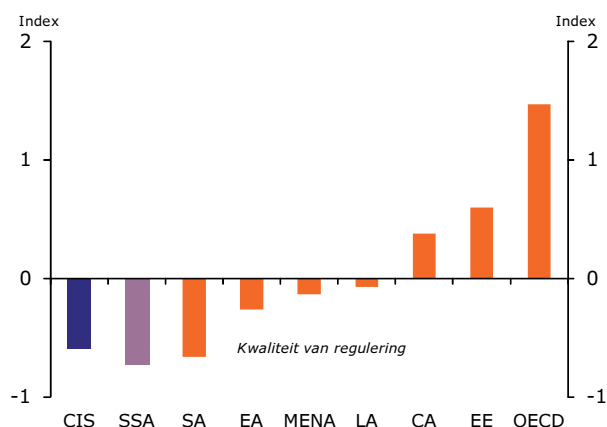
Ook op het terrein van kwaliteit van regulering en de effectiviteit van de overheid scoort CIS slecht. Alleen als het gaat om politieke stabiliteit zit de regio in de middenmoot, wat samenhangt met de vele autocratische regimes die er vast in het zadel zitten. Op andere ranglijsten scoort de CIS-regio ook vaak slecht. Zo nemen de CIS-landen en de landen van Afrika beneden de Sahara een ongeveer even slechte positie in op de *Corruption Perception Index* van *Transparency International*. Op de *Ease of Doing Business*-ranglijst van de Wereldbank doet CIS het daarentegen beter als middenmoter (hoewel Rusland nog steeds een bescheiden plaats 120 van 183 inneemt), terwijl de meeste Afrikaan-

se landen hier heel laag scoren. Op het gebied van persvrijheid scoort CIS volgens *Reporters without Borders* gemiddeld juist weer veel slechter dan Sub-Sahara Afrika. Het algemene beeld van beide regio's op institutioneel vlak is dus somber.

Grondstoffen

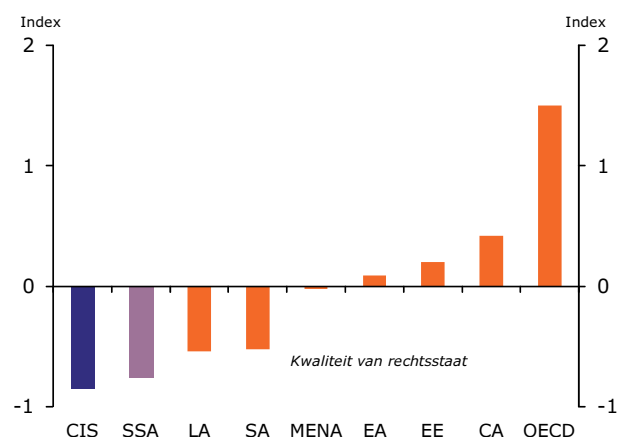
Ook voor wat betreft de afhankelijkheid van de export van grondstoffen lijken Sub-Sahara Afrika en de voormalige lidstaten van de Sovjet-Unie sterk op elkaar.

Figuur 4: Politieke stabiliteit

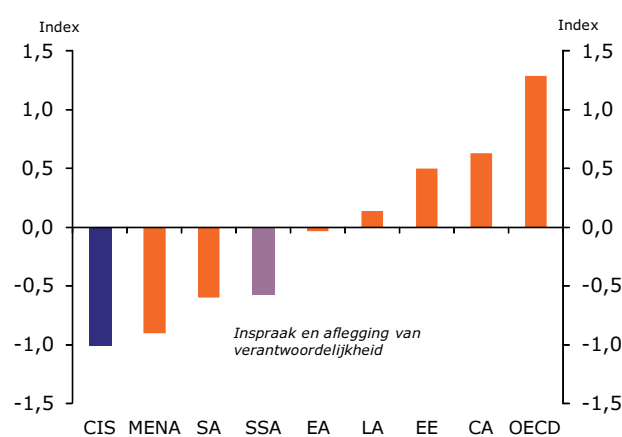
Bron: Wereldbank

Figuur 5: Effectiviteit van overheid

Bron: Wereldbank

Figuur 6: Kwaliteit van regulering

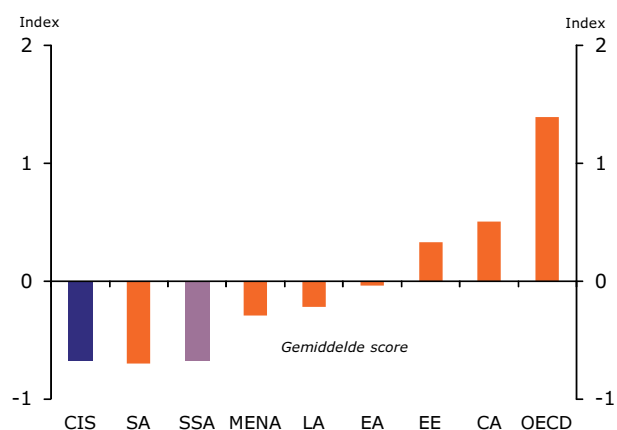

Bron: Wereldbank

Emerging markets monitor

Waar in 2006 68% van de exporten van de Afrikaanse landen beneden de Sahara uit grondstoffen bestond, was het vergelijkbare percentage voor Rusland 74% en voor Kazachstan en Azerbeidjaan zelfs respectievelijk 88% en 93%. Hiermee

Figuur 7: Gemiddelde score

Bron: Wereldbank

scoren beide regio's ook slechter dan grondstoffenproducent Latijns-Amerika, waar grondstoffen ongeveer 50% van de export voor hun rekening nemen. Van de grotere landen in de CIS-regio is alleen de Oekraïne met een percentage van 27% hierop een uitzondering, maar met zijn afhankelijkheid van de staalsector is ook de economie van de Oekraïne weinig gediversifieerd.

Andere factoren

Tussen CIS en SSA bestaan grote verschillen in welvaart. Met een per capita inkomen van USD 11.400 (gecorrigeerd voor koopkrachtverschillen) in 2009 zijn de CIS-landen gemiddeld genomen bijna vier keer zo rijk als de landen van SSA. Toch zijn ook hier de verschil-

len minder groot dan op het eerste gezicht lijkt. Zo zijn enkele CIS-landen in Centraal-Azië (zoals Kirgizië en Tadzjikistan) typische lage-inkomenslanden, terwijl landen als Botswana en Zuid-Afrika gemiddeld genomen een behoorlijk hoge levensstandaard kennen. Ook delen CIS en SSA enkele politieke factoren. Beide regio's hebben een erfenis van imperia. Bekend is hoe koloniale machten in Afrika landen waarin veel verschillende etnische groepen gedwongen werden samen te leven achterlieten. De val van de Sovjet-Unie leidde tot vergelijkbare situaties in veel CIS-landen, doordat er in de Sovjettijd lang een actief -en soms ook met veel dwang gepaard gaand- migratiebeleid was voor etnische groepen. Hierdoor zijn er ook in de CIS de nodige conflicten en spanningen met een sterke etnische component, zoals in Georgië, Moldavië en tussen Armenië en Azerbeidjaan. Ook kent CIS de nodige 'big men', terwijl het vaak met alleenheersers geassocieerde Afrika vooral in de jaren negentig enigszins democratiseerde.

Gevolgen voor economische ontwikkeling

Dat slechte instituties en afhankelijkheid van grondstoffen vaak samengaan is geen toeval. Omvangrijke grondstofinkomsten verstoren politiek-economische processen: zowel politieke als economische concurrentie komt dan vaak neer op een niet-productieve strijd om grondstoffenrijkdom, in plaats van het creëren van welvaart en welzijn. Bovendien is de overheid in een land met veel grondstoffen veel minder afhankelijk van belastingen. Hierdoor worden burgers minder kritisch over het functioneren van de overheid, aangezien zij minder bijdragen aan de begroting. Economen hebben dan ook al vaak een verband gelegd tussen afhankelijkheid van grondstoffen en slechte instituties en ook

Emerging markets monitor

economische prestaties¹. Deze slechte economische prestaties worden versterkt door een aantal andere processen. Zo is er de *Dutch disease*: hoge inkomsten door export van grondstoffen leiden tot een stijging van de reële wisselkoers, waardoor andere sectoren hun concurrentiekracht op de wereldmarkt verliezen. Dit belemmert diversificatie en economische ontwikkeling, daar de grondstoffen-sector wordt gekenmerkt door lage productiviteitsgroei en werkgelegenheid. Een ander probleem is de grote volatiliteit van de prijzen van grondstoffen, die vaak een destabiliserende uitwerking hebben op een economie.

Tot besluit

Ook al groeiden de economieën van de CIS-landen in de jaren voor de mondiale financiële crisis snel, toch is de ontwikkeling van deze landen sinds de val van de Sovjet-Unie in veel opzichten teleurstellend. Zo ligt het BBP per capita in veel CIS-landen door de sterke terugval van economische activiteit in de jaren negentig nauwelijks boven het niveau van 1990. In de Oekraïne ligt het er zelfs ver onder. Op het terrein van onderwijs en gezondheidszorg is de ontwikkeling zorgwekkend. Zo is de CIS-regio als het gaat om voortijdige sterfte van mannen tussen de vijftien en zestig jaar na Sub-Sahara Afrika de slechts scorende regio, ondanks het veel hogere BBP per capita. Dit hangt samen met de ineenstorting van de gezondheidszorg en alcoholisme.

Impliceert de vergelijking tussen Afrika beneden de Sahara en de CIS-landen nu dat beide regio's gedoemd zijn een marginale rol te blijven spelen? Niet per definitie: zo staat grondstoffenexporteur zijn niet gelijk aan armoede. Rusland en Kazachstan hebben een behoorlijk hoge levensstandaard en dat geldt helemaal voor een land als Saudi-Arabië. Wel is het maar de vraag hoe duurzaam de welvaart is gezien het gebrek aan diversificatie van deze economieën. De opkomst van China en India is hierbij een *mixed blessing*: enerzijds wordt hierdoor de vraag naar grondstoffen vergroot, anderzijds compliceert de concurrentiekracht van deze landen de diversificatie van grondstoffeneconomieën. Voor snelle groei heeft een land geen perfecte instituties nodig. Zo kent ook groeikampioen China de nodige corruptie, net als India, dat bovendien te maken heeft met een binnenlandse rebellie. Waar het om gaat is dat instituties een bepaald minimum niveau hebben. Voor grondstoffeneconomieën blijft dit niettemin vanwege de eerder besproken politiek-economische processen een grote uitdaging. Verder staat Afrika al lang niet meer synoniem voor economische stagnatie. Sinds het midden van de jaren negentig is er in veel landen op het continent sprake van een zeer behoorlijke economische groei. Ook gedurende de financiële crisis is de groei in Afrika, veel meer dan in de CIS-landen, behoorlijk op peil gebleven. Zo geeft een vergelijking van de CIS-landen met Afrika beneden de Sahara dus verrassend genoeg juist ook reden tot hoop.

¹ Zie bijvoorbeeld *The Bottom Billion* uit 2007 van Paul Collier.

Herwin Loman
H.Loman@rn.rabobank.nl